ЗІСТАВНІ СТУДІЇ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

УДК 81’25:821.161.2.09
DOI https://doi.org/10.12958/2227-2844-2026-1-82-96

Білобровська Катерина Олександрівна,
доктор філософії з філології,
старший викладач кафедри іноземних мов
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
м. Полтава, Україна.
bilobrovska06@gmail.com
https://orcid.org/0000-0001-6006-9681

Щербина Дмитро Вікторович,
доктор філософії з філології,
викладач кафедри перекладу та слов’янської філології
Криворізького державного педагогічного університету,
м. Кривий Ріг, Україна.
Dmytro.Shcherbyna@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-7104-9261

ПЕРЕКЛАДАЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ Б. АНТОНЕНКА-ДАВИДОВИЧА

Постановка проблеми. В сучасному літературознавстві та перекладознавстві діяльність Б. Антоненка-Давидовича як перекладача залишається недостатньо дослідженим аспектом його біографії. Попри постійне наголошення в енциклопедичних та біографічних джерелах на його статусі літературного перекладача, цей напрям творчості письменника переважно розглядається фрагментарно й не має системного наукового осмислення з позиції перекладацьких стратегій та прийомів. Відсутність повного бібліографічного реєстру перекладів, обмежена джерельна база та зосередженість науковців передусім на його прозі й мовознавчих працях зумовлюють потребу в комплексному аналізі перекладацької практики митця. Він перекладав з англійської, німецької, російської та інших мов. Робота з іншомовними текстами сприяла поглибленню стилістичної культури письменника, виробленню точності психологічної деталі та збагаченню його індивідуальної поетики, що виразно позначилося на творах автора, зокрема прозі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До вивчення питання перекладацької спадщини письменників та перекладацького процесу загалом зверталося чимало науковців. Так, дослідженню попередників і сучасників Б. Антоненка-Давидовича присвячені роботи Т. Блєдних («Поетичні переклади доби розстріляного відродження»); О. Бриської («Переклад як вияв неокласичного напряму української культури»; «Микола Зеров як критик та теоретик перекладу»; «До питання про перекладацькі методи Миколи Зерова»); Т. Голі-Оглу («Розстріляне відродження українського перекладу: історико-перекладознавчий нарис»); Л. Коломієць («Діалог титанів: “Трагедія Макбета” Вільяма Шекспіра в українському перекладі Тодося Осьмачки»; «“Король Лір” Вільяма Шекспіра у перекладах Максима Рильського та Василя Барки: між неокласицизмом і модернізмом»; «Поема “Іст Коукер” Т. С. Еліота в перекладі Г. Кочура: особливості відтворення стильової тональності»; «Перекладацька програма українських неокласиків у світлі теорії інтерпретативного перекладу»; «Юрій Клен як розбудовник перекладацької школи неокласиків»; «Григорій Кочур і художній переклад: життєвими та творчими стежками

майстра»; «Забуті перекладачі 1920–30-х років: Олекса Вараввa, Микола Іванов, Іван Кулик, Люціана Піонтек, Дмитро та Марія Лисиченки, Євген Касяненко, Ганна Касьяненко, Ганна та Петро Чикаленки, Варвара Чередниченко»; «Поетичний переклад на сторінках української періодики 1920–30-х років»; «Маловідомі сторінки українського художнього перекладу 1920–30-х років, створені жінками»; «Перекладачі 1930–20-х років – видатні державно-громадські діячі Української Народної республіки: повернення із забуття»; «Українські переклади з античних літератур: окремі видання та публікації в періодиці у 1920–30-ті роки»; «Translating Russian literature in Soviet and Post-Soviet Ukraine»); Г. Кузенко («Перекладацька місія Миколи Лукаша в розвитку української лінгвокультури»); Т. Ліхтей («Максим Рильський як перекладач та популяризатор словацької поезії»); А. Найди («Переклад як засіб творчого самовираження В. Підмогильного»); А. Павлюк («Вероніка Черняхівська: закатований талант епохи “розстріляного відродження”»); М. Стріхи («Максим Рильський та “українізація” опери») та ін.

Актуальність дослідження зумовлена відсутністю ґрунтовних наукових праць, спрямованих на комплексне осмислення постаті Б. Антоненка-Давидовича як перекладача. Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в ньому вперше детально розглянуто перекладацьку діяльність письменника в контексті літературознавчого та перекладознавчого аспектів, яку досі вивчали тільки розрізнено й спорадично. В роботі уточнено список перекладів митця (таблиця 1) й окреслено їхнє місце в українському красному письменстві та загальному контексті творчої спадщини Б. Антоненка-Давидовича.

Постановка завдання. Метою наукової розвідки є дослідження перекладацької діяльності Б. Антоненка-Давидовича. Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких завдань: схарактеризувати постать Б. Антоненка-Давидовича як перекладача в контексті української літератури ХХ ст.; окреслити коло авторів і творів, перекладених письменником; з’ясувати вплив перекладів митця на розвиток національної літератури та визначити їх місце в його творчості.

Виклад основного матеріалу. Початок діяльності Б. Антоненка-Давидовича як перекладача збігається з початком його літературного шляху. Перекладацький досвід митця загартовувався в колі попередників («київські неокласики») та сучасників – представників «розстріляного відродження», зокрема літературного об’єднання «Ланка»-МАРС, членом якого він був. Л. Коломієць схарактеризувала Б. Антоненка-Давидовича разом з М. Зеровим, В. Підмогильним, Д. Тасем як одного з «найкращих тогочасних [1920–1930 рр. – уточнення наше] перекладачів» (Коломієць, 2015, с. 133–134). Л. Бойко у праці «З когорти одержимих», досліджуючи життя і творчість Б. Антоненка-Давидовича в літературному процесі ХХ ст., подав таку рецепцію його перекладацької роботи: «Є ще одна галузь літературної праці, котрій Борис Дмитрович віддав частину свого таланту, це – художній переклад з німецької та російської мов. І тут він виступав справжнім майстром слова. Його переклади не тільки знайомлять нас із кращими здобутками російської літератури, а й збагачують рідну мову» (Бойко, 2004, с. 444).

Діяльність Б. Антоненка-Давидовича як перекладача розгортається протягом кількох етапів його творчої біографії. Перші переклади з європейських мов з’являються ще в 1920–1930-х рр. – у період активної участі письменника в літературному житті доби «розстріляного відродження». Після багаторічних репресій і заслання перекладацька праця відновлюється у післясталінський період (кінець 1950-х–1970-ті рр.), коли митець знову долучається до культурного процесу.

Так, 1926 р. «Книгоспілка» окремою книжкою видає в перекладі Б. Антоненка-Давидовича чотири оповідання з циклу «Тріумф яйця» американського письменника-модерніста Шервуда Андерсона. Перекладена збірка має назву «Яйце» і, крім однойменного твору, вміщує ще оповідання «Друга жінка», «Брати» і «Коло пастки». У цих оповіданнях автор змальовує людей, чиї душі понівечені нездійсненними мріями, соціальною ізоляцією або нездатністю висловити свої почуття. Твори демонструють трагізм звичайної людини, чиї спроби досягти

успіху завершуються розчаруванням. Персонажі прагнуть вирватися за межі свого буденного існування, але стикаються з абсурдністю або жорстокістю життя. Вони ніби блукають темним коридором і наштовхуються на стіну, як пише сам автор, характеризуючи стан Г'ю Вокера з оповідання «Коло пастки» (Андерсон, 1926, с. 62). Ш. Андерсон фокусується на моментах глибокого психологічного прозріння, часто раптового й болючого, коли герої усвідомлюють свою нікчемність, приреченість чи ізольованість від світу й навіть від найближчих людей. Своєрідне розкриття людської кризи притаманне й творчості Б. Антоненка-Давидовича. Зокрема, герой повісті «Тук-тук» Василь Григорович Гусятинський єдиним виходом з психологічної кризи бачить смерть. «Стара потреба піти від життя, змучити себе фізично» раз по раз шалено захоплювала й згаданого вже Г'ю Вокера (Андерсон, 1926, с. 62). На нашу думку, переклад твору американського письменника Б. Антоненко-Давидовичем є мотивованим, адже як він сам зазначав у листуванні з В. Півтораднею від «15» вересня 1957 р., відповідаючи на запитання про впливи інших митців, що Ш. Андерсон мав для нього значний авторитет: «З чужих – довго почував, а часом почуваю і досі вплив російського Чехова та американського Шервуда Андерсона ("американський Чехов")» (Антоненко-Давидович, 1998, с. 451).

Загалом кажучи, Б. Антоненко-Давидович перекладав різні художні твори, зокрема поодинокі оповідання й повісті А. Чехова, романи «Живі і мертві» й «Солдатами не народжуються» К. Симонова, оповідання «Плавт у жіночому монастирі» К. Ф. Меєра, роман «Пан Халявський» Г. Квітки-Основ'яненка, повісті «Наймичка» і «Варнак» Т. Шевченка, розповідь (щоденник) «Серед дикунів Нової Гвінеї» М. Миклухи-Маклая та ін. Наша наукова розвідка розширена списком авторів і творів, перекладених письменником.

Б. Антоненко-Давидович не уявляв себе без красного письменства. Повернувшись із заслання, він відразу ж береться до літературної діяльності, зокрема й перекладацької. 1958 р. у Держлітвидаві УРСР (Державне видавництво художньої літератури, з 1964 р. – видавництво «Дніпро») виходить перекладене ним оповідання «Плавт у жіночому монастирі» швейцарського письменника Конрада Фердінанда Меєра (Меєр, 1958). У пошуках загублених античних рукописів драматурга Плавта головний персонаж твору Поджо Браччоліні, від чийого імені здебільшого ведеться оповідь, потрапляє до жіночого монастиря, де розгортається іронічна й водночас глибока історія про фальшиві реліквії, справжні почуття та конфлікт між середньовічною релігійністю і новим гуманістичним світоглядом. Твір фокусується на епосі Відродження, де засуджені церквою «язичницькі» твори Плавта стають символом звільнення людського духу. Проза К. Ф. Меєра характеризується історичним психологізмом, тонким гумором та іронією – рисами, властивими й творчості Б. Антоненка-Давидовича. Про нього як про майстра на дотепне й гостре слово, непримиренного до всякої кривди, про його веселу вдачу не раз згадує у своїх художніх мемуарах «Дар Евдотеї» Д. Гуменна (Гуменна, 2004).

Невдовзі, в перекладі Б. Антоненка-Давидовича у п'ятому числі журналу іноземної літератури «Всесвіт» за 1959 р. з'являється друком оповідання «Щастя Отто Темке» німецького письменника Арнольда Цвейга, чиї твори мали здебільшого антивоєнне спрямування й осмислювали природу війни та несправедливості. «Поставте-но коли-небудь цебрик на газон у своєму саду – через якихось три чотири дні зелені соковиті травинки під ним за браком світла зблякнуть і обернуться на жовті, зів'ялі паростки. Так, під тиском суспільного ладу у великих містах, серед сірого каміння й скла шибок, гибіють по флігелях і люди. З отакою істотою ми й познайомимося зараз – з жовтуватим стебликом із зеленої луки, що був зачатий і народився як гарна зелена травинка» (Цвейг, 1959, с. 82), – ось початок розгляданого оповідання. Цим стебликом був Отто Темке, чия приязна й добра натура змінилася під страхом опинитися на війні. Він, привітний та уважний вагоновод, вирішує продемонструвати свою владу пасажирам і, розігнавши поїзд до шаленої швидкості, наражає їх на смертельну небезпеку лише тому, що у вагоні їде генерал. Принцип «влада проти влади» бере гору над Отто, і він трохи не божево-

ліє. Пасажири, на їхнє щастя, вижили, а Отто був звільнений, але хлопець не бачив свого щастя без поїздів і за якийсь час знову влаштувався на роботу трамвайником, довівши, що тоді з ним просто трапився прикрий випадок. Повернення до улюбленої справи, до літературної праці, після вимушеної тривалої перерви у таборах було щастям і для самого Б. Антоненка-Давидовича, тому перекладач, очевидно, відчув у цьому певну солідарність з героєм. У спогадах «Про самого себе» письменник зазначає, що навесні 1953 р. до нього повернулося натхнення та бажання писати твори і він «зненацька відчув такий потяг до творчої роботи, якого не зазнавав, мабуть, з того часу, як перестав ходити в початківцях, марячи, мов сновида, образами й характерами» (Антоненко-Давидович, 1999, с. 597). Відтак Б. Антоненко-Давидович полишає думки про всі життєві перипетії й негаразди та відновлює свою письменницьку діяльність, яка дає йому щастя. Інтенсифікацією повернення автора до літератури стає усвідомлення того, що він не втратив хисту писати українською мовою: «Я гарячково працював, не уявляючи навіть, чи залишилось щось у мене від колишніх літературних здібностей, чи я розгубив і рештки їх на тих “розпуттях велелюдних”. Але працював, бо то був поклик зсередини мене. В процесі роботи я радісно констатував, що залишилася незайманою моя мова, яка довго вакувала без практичного застосування. Виходило, що втративши в житті все, я зберіг найдорожчий скарб! Цього було досить, щоб не тільки не нарікати на свою долю, а й по-справжньому відчути щастя» (Антоненко-Давидович, 1999, с. 597).

Також припускаємо, що ще одним чинником, який міг справити вплив на вибір твору для перекладу, є зацікавлення митця залізничною тематикою. Приязнь та особливе ставлення до залізниці й потягів зумовлене особистими дитячими спогадами письменника (його батько, Дмитро Олександрович Давидов, був машиністом пасажирських поїздів), що також репрезентовано в низці творів для дітей, зокрема «Крижані мережки», «Паротяг ч-273» («Паровоз № 273») та ін.

Епістолярій і власні спогади Б. Антоненка-Давидовича містять низку особистих відгуків, вражень та міркувань щодо перекладу. Так, у листуванні з Ю. Самбросом від «17» жовтня 1934 р. віднаходимо уривки з життя в Казахстані, куди він вимушено виїхав у 1932 р.: «Силу працюю зараз. Упорядковую оце “Кобзар” казахською мовою з моєю вступною статтею і загальною редакцією, перекладаю на російську свої “Крила Артема Летючого”» (Самброс, 1988, с. 358).

Листування з Д. Чубом (Нитченком) також є джерелом особистих споминів митця, в яких він розповідає про свій життєвий і творчий, зокрема перекладацький досвід. В листі від «29» серпня 1973 р. йдеться про А. Чехова та переклади його творів: «До речі, чи Ви [Д. Чуб – уточнення наше] любите Чехова? Я – дуже. Чехов і Купрін – мої найулюбленіші російські письменники, і я колись з насолодою переклав кілька оповідань Чехова, зокрема, епохальну “Палата № 6”» (Антоненко-Давидович, 1986, с. 117). Як бачимо, у приватному листуванні письменник висловлює особисте ставлення до перекладацької діяльності, надаючи їй виразно позитивного емоційного забарвлення. Ю. Огульчанський у спогадах про особистість Б. Антоненка-Давидовича зазначає, що він «дуже любив Чехова; зелений томик Чехова був останньою книжкою, яку я бачив у руках Бориса Дмитровича за два-три тижні до кончини: він насолоджувався стилем і мовою цього майстра російської прози» (Багаття, 1999, с. 283). Отже, особистісні літературні вподобання письменника зумовлюють вибір того чи того автора і твору для перекладу.

Рецепцію діяльності М. Миклухи-Маклая Б. Антоненко-Давидович висловив у листуванні від «12» березня 1969 р.: «Всі ці маленькі оповідання я прочитав з великою цікавістю; передо мною постали сторінки щоденника Миклухи-Маклая, які я колись переклав на українську мову, не маючи й гадки, що моїм землякам доведеться теж побувати там, де жив серед дикунів теж наш земляк – великий мандрівник...» (Антоненко-Давидович, 1986, с. 18–19); від «04» вересня 1976 р.: «Дуже заздрю Вам, що мали змогу побувати в Новій Гвінеї, а надто в місцях тамтешніх, зв’язаних з пам’яттю про Миклуху-Маклая, якого я дуже шаную за його людо-

любство й сміливість <…> Такі знайомі мені назви «Ґараґасі», «Бонгу», ім'я Туй з щоденника Миклухи-Маклая, якого я залюбки перекладав колись на нашу мову» (Антоненко-Давидович, 1986, с. 161). Отже, Б. Антоненко-Давидович сприймав перекладацьку працю як форму інтелектуального діалогу з іншими літературами та культурами.

Від «10» листопада 1976 р.: «Ви маєте рацію: щоденник Миклухи-Маклая в моєму перекладі мав два видання у видавництві "Молодь" і я помилився тому, що про друге видання мені довелось говорити з колишнім редактором "Веселки", що перейшов на таку ж посаду у в-во "Молодь", але було ще й третє, чи, власне перше, видання цієї книжки в Харкові 1934 року у видавництві "Молодий більшовик"; вийшло воно без мене, коли я поїхав у мандри на Далекий схід, було дуже неохайне й з багатьма друкарськими помилками, і я придбав його лише через 20 років у букініста...» (Антоненко-Давидович, 1986, с. 163–164).

Як бачимо, робота над перекладами приносила задоволення митцю, водночас у певні періоди життя вона ставала для нього засобом матеріального заробітку й виживання. Так, у листі до М. Бажана від «31» січня 1957 р. митець писав: «На що я можу сподіватися в Києві? Чи допоможе мені Спілка дістати ближчим часом квартиру? Чи можу я сподіватись на літературний заробіток у вигляді перекладів, стилістичного редагування й перевидання дечого з свого минулого доробку?» (Антоненко-Давидович, 1998, с. 446).

Про те, що перекладацька діяльність була допоміжною для письменника, зазначено в спогадах доньки Я. Голуб: «До того ж у самого батька проблем було не менше, ніж у мене. Він лише повертався до літератури, для нього це був дуже відповідальний час. Та поки що йому лишалось друкувати тільки дещо з того, що було колись написане, заробляти рецензіями, перекладами...» (Лицар неабсурдних ідей, 1994, с. 39).

До цієї групи друготворів, очевидно, можна передусім уналежнити переклади з «братніх», як їх тоді називали, літератур, найперше з російської, хоч, як цілком справедливо зазначають Л. Коломієць і О. Кальниченко, «такий характер співдружності літератур був явно ближчим до російського монологічного домінування в українському культурному просторі, ніж до братнього діалогу» (Коломієць, Кальниченко, 2023, с. 98). Починаючи з 1950-х років у видавництві «Дніпро» світ побачило чимало українських перекладів творів радянських письменників, присвячених на ту пору головно Другій світовій війні, а також повоєнній відбудові, самовідданій праці трудівників, творчим звершенням у країні та дружбі народів. Ці теми становили ідеологічний кістяк соціалістичного реалізму і були провідними в радянській літературі, що розвивалася в його ключі.

Так, 1961 р. у перекладі Б. Антоненка-Давидовича виходить друком перша книга трилогії російського письменника К. Симонова про події Другої світової війни «Живі і мертві» (Симонов, 1961), створеної за матеріалами самого автора, який служив воєнним кореспондентом. А вже за чотири роки з-під пера Бориса Дмитровича з'являється переклад другої частини цієї трилогії – «Солдатами не народжуються» (Симонов, 1965). В СРСР трилогію вважали культовою, тому не раз перевидавали в оригіналі досить великими тиражами. Український переклад Б. Антоненка-Давидовича першої книги «Живі і мертві» побачив світ ще двічі – у 1964 р. (Симонов, 1964) і 1970 р. (Симонов, 1970). У перевиданні 1970 р. зазначено, що текст перекладу звірено з пізнішою редакцією оригінального твору, опублікованою 1966 р. окремою книжкою (перша версія була журнальна). Другу книгу трилогії «Солдатами не народжуються», з огляду на появу 1972 р. її чергової редакції, досить відмінної, певно, від першої, журнальної, українською мовою наново переклали Олена Пархомовська та Михайло Ігнатенко. Видання побачило світ 1975 р. (Симонов, 1975). Попри зумовлювані реаліями корективи, що їх, як ми простежуємо в історії українських перекладів згаданої трилогії, автор вносив у її текст, вона залишалася в гурті найбільш об'єктивних полотен подій Другої світової війни, і саме ця обставина, на нашу думку, відіграла для Б. Антоненка-Давидовича головну роль у його перекладацькому виборі.

Одночасно з публікацією першого українського перекладу книги К. Симонова «Живі і мертві» (1961 р.) у видавництві «Дніпро» виходить збірка «Весняний вітер», що, як зазначено в самому виданні, є «щирим виявом дружби між чуваським та українським народами» (Весняний вітер, 1961, с. 2). Збірку становлять українські переклади творів чуваських літераторів: Михайла Сеспеля, Миколи Шелеті, Семена Ельгера, Петра Хузангая, Семена Фоміна, Івана Мучі, Аркадія Есхеля, Олекси Талвіра та багатьох інших. Упорядником і, очевидно, ідейним натхненником збірки виступив Юрій Збанацький – знавець чуваської літератури, автор біографічного роману «Сеспель», присвяченого чуваському поетові Мішші (Михайлові) Сеспелю, екранізованого 1970 р. на кіностудії імені О. Довженка й перекладеного чуваською мовою (перекладач – чуваський поет О. Алга). До збірки «Весняний вітер» Б. Антоненко-Давидович підготував переклад художнього тексту «Марна надія», який є шостим розділом третьої частини першої книги трилогії «У вогні» чуваського письменника Василя Краснова-Аслі, чиє життя, як, до речі, й життя згаданого вже Мішші Сеспеля, певною мірою пов'язане з Україною: у 1913–1917 рр. письменник працював на шахтах Донбасу. Трилогія «У вогні» змальовує життя шахтарів Донбасу та воєнно-політичні події 1917–1920 рр. У перекладеному уривку йдеться про надзвичайний випадок на шахті – навмисний підпал динаміту, внаслідок якого породою привалило чуваського хлопця. Долею цього та інших хлопців з Чувашії, що зазнають постійних утисків з боку керівництва, переймається українець Остап, який працює з ними пліч-о-пліч. Не обійшлося в трилогії й без ідеологеми провідної ролі російського народу в житті інших радянських націй. Вона прозирає, зокрема, в описі Остапової хати: «Остап оглянув свою хату. В чистому кутку, над накритим білою скатертиною столом, під вишиваними рушниками – образи. Поруч з покуттям вирізняється картина, на яких серед квітів намальовані поважні цар з царицею та доньками. Остап глянув на цю картину, немов благаючи допомоги. Нижче від неї висить трохи менша картина. Тут показано, як росіяни здобувають Перемишль; та глянути на неї – і можна перелякатись: горить усе місто, а навколо руйнують, палять, убивають… У простінку між двох вікон – ще одна картина: молодий кучерявий козак Крючков у кашкеті набакир, на баскому коні, сам б'є, коле, рубає, а кругом нього тьма німецьких кавалеристів. У другому кутку, на видному місці, у рамці під склом – фотографічні картки. Тут уже всі родичі та близькі; всі перед очима, і кожен змушує згадати про нього щось» (Весняний вітер, 1961, с. 116). Як бачимо, поряд з традиційними елементами інтер'єру – вишиваними рушниками та фотографіями родичів – в українській хаті висять картини з зображенням російської бойової «слави» та портрет царської родини, і саме в неї, а не в рідних Остап просить заступництва та допомоги. У творчому доробку Б. Антоненка-Давидовича шахтарська тематика представлена не надто широко, однак він звертався до життя Донбасу та праці гірників у низці прозових творів, зокрема в оповіданнях «Гаврило Семенович Денисенко», «Брати Сатани» та ін., що вийшли друком 1933 р. у видавництві «Молодий більшовик». Треба зазначити, що 1937 р., попри свою ідейну комуністичну спрямованість, Василь Краснов-Аслі був репресований. Реабілітований 1956 р. (Енциклопедія сучасної України, 2014). Очевидно, на щойно розглянутий перекладацький вибір Б. Антоненка-Давидовича вплинули як українські мотиви трилогії «У вогні», так і схожість доль автора й самого перекладача, а також зацікавлення виробничою та індустріальною тематикою на початку літературної діяльності останнього.

Почасти з подібних міркувань Б. Антоненко-Давидович, певно, перекладав і окремі російськомовні твори Іллі Дубинського – письменника, який писав українською та російською мовами. Про ці переклади, що також побачили світ у шістдесятих роках XX ст. згадано в Українській літературній енциклопедії (Українська літературна енциклопедія, Т. 2, с. 117–118). І. Дубинського, як свідчить УЛЕ, називали «співцем червоного козацтва». Левову частку своїх творів письменник присвятив походам цього козацтва, у лавах якого він служив сам, а також життєвим шляхам радянських військових діячів. У 1931–1937 рр. І. Дубинський обіймав посаду

секретаря комісії оборони Раднаркому УРСР і ЦК КП(б)У. 1937 р. письменника репресували. Реабілітований 1955 р.

На ті ж роки припадає й поява літературно-художнього альманаху «Сузір'я», який під своєю обкладинкою збирав українські переклади творів письменників з інших союзних республік. Альманах, як свідчить «Енциклопедія сучасної України», зініціював тодішній директор видавництва «Дніпро» Олександр Бандура, що й сам чимало перекладав (Енциклопедія сучасної України, 2003). До редакційної колегії альманаху, крім нього, увійшли О. Гончар, М. Бажан, В. Бичко М. Шумило та ін. Очолив колегію Д. Павличко. 1968 р. світ побачив другий випуск альманаху. Він мав загальний характер і вміщував вірші, оповідання, п'єси, статті та нариси письменників з усіх радянських республік. Для цього видання Б. Антоненко-Давидович переклав три оповідання – «Хай знають люди» єврейсько-татського письменника Міші Бахшієва (хоч у самому альманаху помилково зазначено, що то переклад з татарської, а не з татської (Сузір'я, 1968, с. 74)), «Клишорукий» російськомовного абхазького письменника Фазіля Іскандера і «Вовки» російського письменника Василя Шукшина.

Основні теми творчості Міші Бахшієва, одного з зачинателів татської прози, – будівництво нового життя, інтернаціональна дружба, боротьба «нового» і «старого». Боротьбу «нового» і «старого» й показано в оповіданні «Хай знають люди», епіграфом до якого слугує дагестанське прислів'я: «Хоч і осипалося листя, чинара все одно живе». І то показано в досить незвичний спосіб. В гірське селище Новий Чугур приїздить кореспондент місцевої газети, щоб поспілкуватися з шанованим колгоспником-новатором – старим Юсуфом. Саме від імені газетяра й ведеться оповідь. Удома газетяр застає Юсуфову дружину, яка переказує йому різні витівки свого чоловіка, що свідчать не про його поважність і новаторство, а про його зашкарублість. Своє мовлення жінка щедро пересипає примовками та дотепами, дарма що говорить про дуже чутливі для неї речі. Згадує вона й невістку-містянку – вчительку школи, яку, навпаки, звинувачує в прихильності до нового життя й цілковитому невмінні поратися за старим звичаєм у господарстві. Наприкінці жінчиної оповіді про наболіле кореспондент хоч і співчуває їй, однак ледве стримується від сміху. Закінчується твір тим, що додому повернувся Юсуф, сповіщений нарешті про візит газетяра. Але як же він здивувався, дізнавшись, що про нього вже все розповіла дружина. Її слова кореспондент, як стверджує сам, і навів у газеті: «А я, нічого не додаючи, виклав на папері оповідання старої. Нехай знають люди, який він, цей старий Юсуф із селища Новий Чугур» (Сузір'я, 1968, с. 74). В останньому абзаці, як бачимо, на антитезі «нове – старе» зроблено фінальний акцент. Незвична фабула, соковита мова й ненав'язливий тон оповіді, попри її гостру зосередженість на одній темі, дуже близькі Б. Антоненкові-Давидовичу як літератору. Ці риси, очевидно, й зумовили його перекладацький інтерес.

Творчість Ф. Іскандера мала свого часу велику популярність, відзначаючись експресивністю, свіжістю світосприйняття, певною сміливістю говорити про згубну суть сталінського режиму, викривати негативні явища часів застою, тупість і прислужництво бюрократії, окозамилювання, парадність, демагогію. Для розкриття суспільно значущих і болючих тем письменник використовує різні засоби (фантасмагорія, фарс, сатира, гумор та ін.), часто поєднуючи їх між собою. Оповідання «Клишорукий», як видно вже з самої назви, також сповнене гумору. Головний герой твору, Щаабан Ларба, на прізвисько Клишорукий, – абхазький селянин з досить своєрідним характером і ставленням до родичів та сусідів. Одного разу, коли він лежав у лікарні й уже видужував, до сільради потелефонували й сказали, що Клишорукий помер. Йому викопали могилу, а коли з'ясувалося, що той живий, так і не закопали її. З цією могилою пов'язано безліч курйозних ситуацій, обіграних у творі, бо, як казали односельці Клишорукого, «в неї попадають усі, крім того, кому вона призначена» (Сузір'я, 1968, с. 81). Оповідь ведеться від першої особи, себто від автора, що, власне, й розказує на початку твору, як сам у дитинстві вскочив у ту могилу, де «пробув кілька годин у товаристві приблудного цапа» (Сузір'я, 1968, с. 80). Події

розгортаються на тлі Другої світової війни, тож багато кому здається, що гуморові в житті ніби й не місце, а проте люди не відмовляються від нього. Сміються вони й коли Клишорукий помер по-справжньому, – звісно ж, не з його смерті, а з його передсмертної витівки: той попросив свого друга Мустафу, з яким усе життя різними жартівливими способами змагався в любові до коней, перестрибнути тричі конем через його, Щаабанову, труну, коли він помре. Кінь не став стрибати через покійника, чим Клишорукий довів, що таки ліпше за Мустафу знається на конях, але Мустафа покривдився на цей жарт, з якого на похороні реготали всі. Квінтесенцією твору можна вважати такі рядки: «Коли вмирає стара людина, мені здається, цілком до речі будуть і веселі поминки, й пишний обряд. Людина завершила свою людську путь, і якщо вона померла старою, доживши, як у нас кажуть, до свого строку, значить живим людям можна святкувати перемогу людини над долею» (Сузір'я, 1968, с. 100). Саме життєствердність, сила людського духу та іскристий гумор – риси, притаманні й творчості Б. Антоненка-Давидовича – були, на наш погляд, визначальними в намірі перекласти це оповідання.

У творах В. Шукшина на перший план здебільшого виступають глибинні морально-етичні проблеми, національні та загальнолюдські цінності. І оповідання «Вовки» не виняток. Твір поділено на три короткі частини. Зачин твору знайомить читача з селянином Іваном Дегтярьовим та його зятем – Наумом Кречетовим. Взаємини між ними досить неприязні. Але не тільки через особисті стосунки зятя й тестя письменник розкриває їхні характери. В основній частині твору їм судилося зустрітися з вовками, і випробування цією зустріччю на моральність та людяність не пройшов ні тесть, ні зять. Тесть зрадив Івана й утік з думкою, що вовки роздеруть зятя, а тому й клопоту він, Наум, не матиме. Однак Іван вижив і в третій частині оповідання неперебороно хоче провчити тестя. Наум передбачливо знайшов захист у сільського міліціонера, який забирає Івана в буцегарню й дорогою відмовляє від помсти. Автор доводить, що безпутна, аморальна людина гірша від вовка, а що морально-етичний аспект простежується в багатьох творах Б. Антоненка-Давидовича, то й цей перекладацький вибір письменника цілком зрозумілий.

Виняткове місце в перекладі художньої літератури посідає переклад творів для дітей. На думку відомого перекладознавця О. Ребрія, «перекладені тексти творів дитячої літератури можна вважати комунікацією особливого ґатунку, що зобов'язує перекладача, так само як і автора, вміти бачити світ очима дитини, відчувати побачене і пережите як дитина, володіти так званою "пам'яттю дитинства", тобто бути здатним разом з дитиною відкривати світ, а не просто перекладати дорослі поняття її мовою» (Ребрій, 2012, с. 90). Перекладати дитячу літературу брався й Б. Антоненко-Давидович. Так, 1960 р. у Дитвидаві УРСР виходить його переклад оповідання «Іван» російського письменника-фронтовика Володимира Богомолова про дванадцятирічного хлопчика-розвідника Івана Бондарева, що допомагав армії в Другу світову війну. Твір написано від імені молодого старшого лейтенанта Гальцева, що мав з Іваном кілька зустрічей. Наприкінці повісті Гальцев дізнається з німецьких архівів у Берліні, що Івана розстріляно: школяра затримала допоміжна поліція, коли той лежав у снігу й стежив за рухом ешелонів. Тема війни й людини на війні – одна з наскрізних тем творчості Б. Антоненка-Давидовича, який пережив не одну гірку втрату близьких людей унаслідок воєнних дій і сам був безпосереднім учасником – воїном в армії УНР. Тим-то, на наш погляд, оповідання «Іван» і привернуло до себе увагу перекладача. Подібний сюжет, але про події 1917–1919 рр., репрезентовано у творі Б. Антоненка-Давидовича «Гришка Розвідач» (Гришка-розвідник»). Твір «Іван» мав кілька редакцій – журнальну (1957 р.), за якою перекладав Б. Антоненко-Давидович (Богомолов, 1960), і пізніші книжкові редакції. З огляду на це 1989 р. у видавництві «Веселка» вийшов друком новий український переклад Л. Чубасової (Богомолов, 1989), де твір названо вже не оповіданням, а повістю.

1962 р. у тому ж Дитвидаві побачила світ збірка оповідань для дошкільнят «Петрика-Рика» молдавського літератора Еміліана Букова (Буков, 1962). Головний персонаж усіх творів – хлопчик Петрика, якого вдома називають просто Рика. На прикладі Рики письменник виховує дитячу авдиторію, показуючи їй у жартівливому світлі негативні риси хлопчика. В українському виданні 10 повчальних мініатюр: «Асфальт», «Як я врятував Боба», «Яблуко», «Лук», «Колесо», «Старий горіх», «Дзеркало», «Ожеледь», «Апельсини» і «Маріца-витівниця». Б. Антоненко-Давидович переклав оповідання «Колесо», у якому йдеться про згубність брехні й про те, що люди затятому брехунові не вірять навіть тоді, коли він говорить щиру правду. Дитячі роки Б. Антоненка-Давидовича були «безтурботними та відвертими, людяними та чесними, а тому створили підґрунтя для незгасного життєвого оптимізму, який письменник зберіг та проніс через усе життя, відтворивши у психологічно майстерних творах для дітей» (Білобровська, 2024, с. 105). І певна річ, у перекладах таких творів з інших літератур.

Висновки. Перекладацька діяльність Б. Антоненка-Давидовича посідає важливе, хоч і не домінантне місце в його творчому доробку, доповнюючи його як прозаїка і мовознавця, а також поєднуючи художні, лінгвістичні та культурницькі орієнтири й органічно вписуючись у загальний розвиток української літератури ХХ ст. Його переклади спрямовані на глибоке проникнення в структуру іншомовного тексту, сприяють виробленню стилістичної точності, уваги до психологічної деталі та символічної насиченості письма. Робота з іншомовними текстами сприяла формуванню високої мовної культури митця, точності слововживання та уважності до семантичних і стилістичних нюансів, що, на нашу думку, стало поштовхом і результатом його мовознавчої праці «Як ми говоримо» (перше видання 1970 р.). Перекладацький досвід органічно поєднувався з його письменницькою практикою, збагачуючи індивідуальну поетику та поглиблюючи психологізм і символічну наснаженість прозових творів.

Постать Б. Антоненка-Давидовича як перекладача в контексті української літератури ХХ ст. вирізняється поєднанням високої мовної культури та національно зорієнтованої позиції. Передусім перекладач належить до тієї генерації митців, яка формувала український художній переклад у складних історичних умовах – добу ідеологічного тиску та обмежень. Перекладацька діяльність Б. Антоненка-Давидовича постає як складник його культурницької місії: через переклад він долучав українського читача до світової літератури та водночас утверджував самобутність українського слова.

Коло авторів і творів, перекладених Б. Антоненко-Давидовичем, не є надто широким, однак репрезентує важливі напрями літератур, що були актуальними для українського культурного простору ХХ ст. У перекладацькій діяльності письменника, так само як і в літературній, можна умовно виокремити два періоди: перший (від початку літературної діяльності до ув'язнення) і другий (після реабілітації). Перший період позначений головно перекладами з російської радянської та європейських літератур. У другому періоді переважають переклади з російської та інших радянських літератур.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в комплексному аналізі перекладацької спадщини Б. Антоненка-Давидовича, зокрема вивченні його перекладацьких стратегій та мовностилістичних рішень.

Таблиця 1

Переклади Б. Антоненка-Давидовича

№	Переклади і їх основні видання
	З англійської
1	Андерсон Ш., «Брати» • Андерсон Ш. Брати. *Яйце* : оповідання / пер. з англ. Б. Антоненка-Давидовича. Київ : Книгоспілка, 1926. С. 33–46
2	Андерсон Ш., «Друга жінка» • Андерсон Ш. Друга жінка. *Яйце* : оповідання / пер. з англ. Б. Антоненка-Давидовича. Київ : Книгоспілка, 1926. С. 21–32
3	Андерсон Ш., «Коло пастки» • Андерсон Ш. Коло пастки. *Яйце* : оповідання / пер. з англ. Б. Антоненка-Давидовича. Київ : Книгоспілка, 1926. С. 47–64
4	Андерсон Ш., «Яйце» • Андерсон Ш. Яйце. *Яйце* : оповідання / пер. з англ. Б. Антоненка-Давидовича. Київ : Книгоспілка, 1926. С. 3–20
	З німецької
5	Меєр К. Ф., «Плавт у жіночому монастирі» • Меєр К. Ф. Плавт у жіночому монастирі / пер. з нім. Б. Антоненка-Давидовича. Київ : Держлітвидав УРСР, 1958. 35 с.
6	Цвейг А., «Щастя Отто Темке» • Цвейг А. Щастя Отто Темке / пер. з нім. Б. Антоненка-Давидовича // Всесвіт. 1959. № 5. С. 82–86
	З російської
7	Богомолов В., «Іван» • Богомолов В. Іван : оповідання / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича Київ : Дитвидав УРСР, 1960. 68 с.
8	Іскандер Ф., «Клишорукий» • Іскандер Ф. Клишорукий : оповідання / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. *Сузір'я: вірші, оповідання, п'єси, статті та нариси письменників братніх народів Радянського Союзу* : альманах. Київ : Дніпро, 1968. № 2. С. 80–100
9	Квітка-Основ'яненко Г., «Пан Халявський» • Квітка-Основ'яненко Г. Пан Халявський : роман / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. *Пан Халявський. Конотопська відьма*. Київ :Дніпро, 1966. 302 с. • Квітка-Основ'яненко Г. Пан Халявський : роман / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. Тернопіль : Крила, 2025. 352 с.
10	Миклухо-Маклай М., «Серед дикунів Нової Гвінеї» • Миклухо-Маклай М. Серед дикунів Нової Гвінеї / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. Київ : Молодь, 1961. 328 с. • Миклухо-Маклай М. Серед дикунів Нової Гвінеї / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. Київ : TravelBooks, 2022. 304 с.
11	Симонов К., «Живі і мертві» • Симонов К. Живі і мертві : роман / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. Київ : Державне видавництво художньої літератури, 1961. • Симонов К. Живі і мертві : роман / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. Київ : Дніпро, 1964. 496 с. • Симонов К. Живі і мертві : роман / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. Київ : Дніпро, 1970. 524 с.
12	Симонов К., «Солдатами не народжуються» • Симонов К. Солдатами не народжуються : роман / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. Київ : Дніпро, 1965. 610 с. • Симонов К. Солдатами не народжуються : роман / пер. з рос. О. Пархомовської та М. Ігнатенка. Київ : Дніпро, 1975. 712 с.
13	Чехов А., «Палата № 6» • Чехов А. Палата № 6 / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. *Вибране* : у 2 т. Харків, Київ : Книгоспілка, 1930. Т. 2 : Оповідання. С. 156–206
14	Шевченко Т., «Варнак» • Шевченко Т. Варнак / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. *Повісті*. Київ : Державне видавництво художньої літератури, 1964. С. 75–107 • Шевченко Т. Варнак / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. *Твори* : у 2 т. Київ : Дніпро, 1966. Т. 2. : *Назар Стодоля. Повісті*. С. 145–179 • Шевченко Т. Варнак / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. *Художник* : повісті. Київ : Молодь, 1985. С. 66–95
15	Шевченко Т., «Наймичка» • Шевченко Т. Варнак / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. *Повісті*. Київ : Державне видавництво художньої літератури, 1964. С. 5–73 • Шевченко Т. Варнак / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. *Твори* : у 2 т. Київ : Дніпро, 1966. Т. 2. : *Назар Стодоля. Повісті*. С. 71–144 • Шевченко Т. Наймичка / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. *Художник* : повісті. Київ : Молодь, 1985. С. 5–65

Продовження таблиці 1

16	Шукшин В., «Вовки» Шукшин В. Вовки : оповідання / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. *Сузір'я: вірші, оповідання, п'єси, статті та нариси письменників братніх народів Радянського Союзу* : альманах. Київ : Дніпро, 1968. № 2. С. 136–140
	З румунської (молдавської)
17	Буков Е., «Колесо» Буков Е. Колесо / пер. з молд. Б. Антоненска-Давидовича // *Петрика-Рика* : оповідання для дошкільного віку. Київ : Дитвидав УРСР, 1962. С. 12–15
	З татської
18	Бахшієв М., «Хай знають люди» Бахшієв М. Хай знають люди : оповідання / пер. з татськ. Б. Антоненка-Давидовича. *Сузір'я: вірші, оповідання, п'єси, статті та нариси письменників братніх народів Радянського Союзу* : альманах. Київ : Дніпро, 1968. № 2. С. 71–74
	З чуваської
19	Краснов-Аслі В., «Марна надія» Краснов-Аслі В. Марна надія / пер. з чуваськ. Б. Антоненка-Давидовича. *Весняний вітер : слово письменників Чувашії*. Київ : Держлітвидав УРСР, 1961. С. 113–120

Список використаної літератури

1. Коломієць Л. В. Український художній переклад та перекладачі 1920–30-х років: матеріали до курсу «Історія перекладу» : навчальний посібник. Вінниця : Нова Книга, 2015. 360 с.
2. Бойко Л. С. З когорти одержимих: Життя і творчість Бориса Антоненка-Давидовича в літературному процесі XX ст. 2-ге вид. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2004. 584 с.
3. Андерсон Ш. Яйце : оповідання / пер. з англ. Б. Антоненка-Давидовича. Київ : Книгоспілка, 1926. 64 с.
4. Антоненко-Давидович Б. Д. Нащадки прадідів / Творчу спадщину розшукав, зібрав, підготував до друку і прокоментував Л. Бойко. Київ : KM Academia, 1998. 696 с.
5. Меєр К. Ф. Плавт у жіночому монастирі / пер. з нім. Б. Антоненка-Давидовича. Київ : Держлітвидав УРСР, 1958. 35 с.
6. Гуменна Д. Дар Евдотеї: Іспит пам'яті : у 2 кн. / передм. В. Пепи ; післямова С. Горошка. Київ : Дніпро, 2004. 517 с. Кн. 1: Київські кручі, с. 20–254; Кн. 2: Жар і крига, с. 255–504.
7. Цвейг А. Щастя Отто Темке / пер. з нім. Б. Антоненка-Давидовича. *Всесвіт*. 1959. № 5. С. 82–86.
8. Антоненко-Давидович Б. Д. Твори : у 2 т. Київ : Наук. думка, 1999. Т. 2 : Сибірські новели. Оповідання. Публіцистика. *Спогади*. Листування / упоряд. та прим. Л. С. Бойка. 656 с.
9. Самброс Ю. Щаблі. Мій шлях до комунізму : мемуарні нариси. Нью-Йорк : Сучасність, 1988. 417 с.
10. Антоненко-Давидович Б. Д. Двісті листів Б. Антоненка-Давидовича / уклад. Д. Чуб. Мельборн : Ластівка, 1986. 272 с.
11. Багаття. Борис Антоненко-Давидович очима сучасників / упоряд. Б. Тимошенко. Київ : Видавництво імені Олени Теліги, 1999. 512 с.
12. Лицар неабсурдних ідей Борис Антоненко-Давидович : збірка споминів, листів і малодоступних творів / ред. Л. М. Залеська-Онишкевич. Київ : Бібліотека журналу «ЧАС», 1994. 224 с.
13. Коломієць Л., Кальниченко О. Історія перекладу з постколоніальної перспективи. *Інформаційні філологічні студії*. 2023. № 1(54). С. 89–104. DOI: https://doi.org/10.17721/if.54.23.12
14. Симонов К. Живі і мертві : роман / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. Київ : Державне видавництво художньої літератури, 1961.
15. Симонов К. Солдатами не народжуються : роман / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. Київ : Дніпро, 1965. 610 с.
16. Симонов К. Живі і мертві : роман / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. Київ : Дніпро, 1964. 496 с.

17. Симонов К. Живі і мертві : роман / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. Київ : Дніпро, 1970. 524 с.

18. Симонов К. Солдатами не народжуються : роман / пер. з рос. О. Пархомовської та М. Ігнатенка. Київ : Дніпро, 1975. 712 с.

19. Весняний вітер : слово письменників Чувашії / упор., вступ. слово Ю. Збанацького. Київ : Держлітвидав УРСР, 1961. 227 с.

20. Чичканов П. Краснов-Аслі Василь Іванович. *Енциклопедія сучасної України* [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. URL: https://esu.com.ua/article-2887

21. Українська літературна енциклопедія : у 5 т. / редкол.: І. О. Дзеверін (відп. ред.) [та ін.]. Київ : Голов. ред. УРЕ ім. М. П. Бажана, 1988–1995. Т. 2. 576 с.

22. Жолоб С. Бандура Олександр Іларіонович. *Енциклопедія сучасної України* [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2003. URL: https://esu.com.ua/article-40264

23. Сузір'я: вірші, оповідання, п'єси, статті та нариси письменників братніх народів Радянського Союзу : альманах / ред.: О. Гончар, Д. Павличко (гол.), М. Бажан, О. Бандура та ін. Вип. 2. Київ : Дніпро, 1968. 340 с.

24. Ребрій О. Творчі виміри перекладу дитячої літератури. *Філологічні трактати*. 2012. Т. 4, № 2. С. 89–94. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Filtr_2012_4_2_17

25. Богомолов В. Іван : оповідання / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. Київ : Дитвидав УРСР, 1960. 68 с.

26. Богомолов В. Іван : повість / пер. з рос. Л. Чубасової. Київ : Веселка, 1989. 63 с.

27. Буков Е. Петрика-Рика : оповідання для дошкільного віку / пер. з молд. А. Богдан, Б. Антоненка-Давидовича, М. Балли, О. Пархоменка. Київ : Дитвидав УРСР, 1962. 28 с.

28. Білобровська К. О. Концептосфера творчості Б. Антоненка-Давидовича : дис. ... д-ра філософії за спец. 035 «Філологія». Кривий Ріг, 2024. 338 с.

References

1. Kolomiiets, L. V. (2015). Ukrainskyi khudozhnii pereklad ta perekladachi 1920–30-kh rokiv: materialy do kursu "Istoriia perekladu" [Ukrainian Literary Translation and Translators of the 1920s–30s: Materials for the Course "History of Translation"]. Vinnytsia: Nova Knyha [in Ukrainian].

2. Boiko, L. S. (2004). Z kohorty oderzhymykh: Zhyttia i tvorchist Borysa Antonenka-Davydovycha v literaturnomu protsesi XX st. [From the Cohort of the Possessed: The Life and Work of Borys Antonenko-Davydovych in the Literary Process of the 20th century]. Kyiv: VD «Kyievo-Mohylianska akademiia» [in Ukrainian].

3. Anderson, Sh. (1926). Yaitse: opovidannia [The Egg: Stories]. Trans. from English by B. Antonenko-Davydovych. Kyiv: Knyhospilka [in Ukrainian].

4. Antonenko-Davydovych, B. D. (1998). Nashchadky pradidiv [Descendants of Great-Grandfathers]. Creative heritage was searched, collected, prepared for publication and commented on by L. Boiko. Kyiv: KM Academia [in Ukrainian].

5. Meier, K. F. (1958). Plavt u zhinochomu monastyri [Plautus in a Convent]. Trans. from German by B. Antonenko-Davydovych. Kyiv: Derzhlitvydav URSR [in Ukrainian].

6. Humenna, D. (2004). Dar Evdotei: Ispyt pamiati [The Gift of Evdothea: a Memory Test]. Preface by V. Pepa; afterword by S. Horoshko. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].

7. Tsveih, A. (1959). Shchastia Otto Temke [The Otto Temke's Happiness]. Trans. from German by B. Antonenko-Davydovych. *Vsesvit – Universe, 5,* 82–86 [in Ukrainian].

8. Antonenko-Davydovych, B. D. (1999). Tvory: u 2 t. [Works: in 2 v.]. Vol. 2. Sybirski novely. Opovidannia. Publitsystyka. Spohady. Lystuvannia – Siberian novelettes. Stories. Publicism. Memoirs. Correspondence. Edited and annotated by L. Boiko. Kyiv: Nauk. dumka [in Ukrainian].

9. Sambros, Yu. (1988). Shchabli. Mii shliakh do komunizmu: memuarni narysy [Rungs. My path to Communism: Memoir Essays]. New York: Suchasnist [in Ukrainian].

10. Antonenko-Davydovych, B. D. (1986). Dvisti lystiv B. Antonenka-Davydovycha [Two Hundred Letters of B. Antonenko-Davydovych]. Compiled by D. Chub. Melborn: Lastivka [in Ukrainian].

11.Tymoshenko, B. (Ed.). (1999). Bahattia. Borys Antonenko-Davydovych ochyma suchasnykiv [Bonfire. Borys Antonenko-Davydovych through the Eyes of Contemporaries]. Kyiv: Vydavnytstvo imeni Oleny Telihy [in Ukrainian].

12. Zaleska-Onyshkevych, L. M. (Ed.). (1994). Lytsar neabsurdnykh idei Borys Antonenko-Davydovych: zbirka spomyniv, lystiv i malodostupnykh tvoriv [Knight of Non-Absurd Ideas Borys Antonenko-Davydovych: a Collection of Memoirs, Letters and Inaccessible Works]. Kyiv: Biblioteka zhurnalu «CHAS» [in Ukrainian].

13. Kolomiiets, L., & Kalnychenko, O. (2023). Istoriia perekladu z postkolonialnoi perspektyvy [History of Translation from a Postcolonial Perspective]. *Informatsiini filolohichni studii – Information Philological Studies, 1*(54), 89–104. DOI: https://doi.org/10.17721/if.54.23.12 [in Ukrainian].

14. Symonov, K. (1961). Zhyvi i mertvi: roman [The Living and the Dead: a Novel]. Trans. from Russian by B. Antonenko-Davydovych. Kyiv: Derzhavne vydavnytstvo khudozhnoi literatury [in Ukrainian].

15. Symonov, K. (1965). Soldatamy ne narodzhuiutsia: roman [Soldiers are not Born: a Novel]. Trans. from Russian by B. Antonenko-Davydovych. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].

16. Symonov, K. (1964). Zhyvi i mertvi: roman [The Living and the Dead: a Novel]. Trans. from Russian by B. Antonenko-Davydovych. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].

17. Symonov, K. (1970). Zhyvi i mertvi: roman [The Living and the Dead: a Novel]. Trans. from Russian by B. Antonenko-Davydovych. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].

18. Symonov, K. (1975). Soldatamy ne narodzhuiutsia: roman [Soldiers are not Born: a Novel]. Trans. from Russian by O. Parkhomovska and M. Ihnatenko. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].

19. Zbanatskyi, Yu. (Ed.). (1961). Vesnianyi viter: slovo pysmennykiv Chuvashii [Spring Wind: Words of the Writers of Chuvashia]. Kyiv: Derzhlitvydav URSR [in Ukrainian].

20. Chychkanov, P. (2014). Krasnov-Asli Vasyl Ivanovych. In Dziuba I. M., Zhukovskyi A. I., Zhelezniak M. H., et al. (Eds.). *Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy – Encyclopedia of Modern Ukraine*. Retrieved from https://esu.com.ua/article-2887 [in Ukrainian].

21. Dzeverin, I. O. (1988–1995). Ukrainska literaturna entsyklopediia: u 5 t. [Ukrainian Literary Encyclopedia: in 5 v.]. Kyiv: Holov. red. URE im. M. P. Bazhana [in Ukrainian].

22. Zholob, S. (2003). Bandura Oleksandr Ilarionovych. In Dziuba I. M., Zhukovskyi A. I., Zhelezniak M. H., et al. (Eds.). *Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy – Encyclopedia of Modern Ukraine*. Retrieved from https://esu.com.ua/article-40264 [in Ukrainian].

23. Pavlychko, D., Honchar O., Bazhan M., Bandura O., et al. (Eds.). (1968). Suziria: virshi, opovidannia, piesy, statti ta narysy pysmennykiv bratnikh narodiv Radianskoho Soiuzu [Constellation: Poems, Stories, Plays, Articles and Essays by Writers of the Fraternal Peoples of the Soviet Union]. Vol. 2. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].

24. Rebrii, O. (2012). Tvorchi vymiry perekladu dytiachoi literatury [Creative Dimensions of Children's Literature Translation]. *Filolohichni traktaty – Philological treatises, 4*(2), 89–94. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Filtr_2012_4_2_17 [in Ukrainian].

25. Bohomolov, V. (1960). Ivan: opovidannia [Ivan: Story]. Trans. from Russian by B. Antonenko-Davydovych. Kyiv: Dytvydav URSR [in Ukrainian].

26. Bohomolov, V. (1989). Ivan: povist [Ivan: Novella]. Trans. from Russian by L. Chubasova. Kyiv: Veselka [in Ukrainian].

27. Bukov, E. (1962). Petryka-Ryka: opovidannia dlia doshkilnoho viku [Petryka-Ryka: Stories for Preschoolers]. Trans. from Moldavian A. Bohdan, B. Antonenko-Davydovych, M. Balla and O. Parkhomenko. Kyiv: Dytvydav URSR [in Ukrainian].

28. Bilobrovska, K. O. (2024). Kontseptosfera tvorchosti B. Antonenka-Davydovycha [The Conceptosphere of B. Antonenko-Davydovych's Creation]. *Candidate's thesis*. Kryvyi Rih [in Ukrainian].

Білобровська К. О., Щербина Д. В. Перекладацька діяльність Б. Антоненка-Давидовича

У статті зроблено спробу аналізу і систематизації перекладацької діяльності Б. Антоненка-Давидовича як вагомого складника його творчої та науково-мовознавчої спадщини. Актуальність дослідження зумовлена відсутністю ґрунтовних наукових праць, спрямованих на комплексне осмислення постаті Б. Антоненка-Давидовича як перекладача, і недостатнім вивченням його перекладацького доробку, розгляданого в нечисленних та розрізнених працях. Основну увагу зосереджено на літературознавчому й перекладознавчому аспектах дослідження перекладів митця, уточнений перелік яких наведено в розвідці. З'ясовано, що перекладацька практика письменника органічно пов'язана з його літературними настановами та мовознавчими поглядами, зокрема з ідеєю залучення українського читача до інших культурних традицій, естетик і світоглядних моделей, а також утвердження національної самобутності української мови, формування багаторівневого культурного діалогу, який підвищує інтелектуальний та естетичний рівень літератури.

Засвідчено, що коло авторів і творів, перекладених Б. Антоненко-Давидовичем, не надто широке, але репрезентує провідні літературні напрями, представлені в українському культурному просторі ХХ ст. Показано, що в перекладацькій діяльності письменника, так само як і в літературній, можна умовно виокремити два періоди: перший (від початку літературної діяльності до ув'язнення) і другий (після реабілітації). Перший період позначений головно перекладами з російської дорадянської та європейських літератур. У другому періоді переважають переклади з російської та інших радянських літератур. Підкреслено, що переклади посідають важливе, хоч і не домінантне місце у творчій спадщині Б. Антоненка-Давидовича, доповнюючи його як літератора і лінгвіста, а також поєднуючи художні, мовознавчі та культурницькі орієнтири й органічно вписуючись у загальний контекст української літератури ХХ ст. Закцентовано, що діяльність Б. Антоненка-Давидовича як перекладача не обмежується суто письменницькою практикою, а набуває ширшого культурно-історичного значення, оскільки сприяє кодифікації мовних норм та формуванню естетичних критеріїв художнього перекладу. У підсумку доведено, що перекладацький доробок митця становить значущий етап у розвитку українського перекладознавства і зберігає свою вагу в сучасному науковому дискурсі.

Ключова слова: Б. Антоненко-Давидович, перекладознавство, перекладацька діяльність, художній переклад, перекладач.

Bilobrovska K. O., Shcherbyna D. V. B. Antonenko-Davydovych's Translation Practice

The article attempts to analyze and systematize B. Antonenko-Davydovych's translation practice as a significant component of his creative and scientific-linguistic heritage. The relevance of the study is due to the lack of thorough scientific works aimed at a comprehensive understanding of B. Antonenko-Davydovych figure as a translator, and the insufficient study of his translation work, which is considered in a few and scattered works. The main attention is focused on the literary and translation studies aspects of the research of the artist's translations, a detailed list of which is provided in the article. It has been found that the writer's translation practice is organically connected with his literary guidelines and linguistic views, in particular with the idea of involving the Ukrainian reader in other cultural traditions, aesthetics and worldview models, as well as affirming the national identity of the Ukrainian language, forming a multi-level cultural dialogue that raises the intellectual and aesthetic level of literature.

It is proven that the range of authors and works translated by B. Antonenko-Davydovych is not very wide, but represents the leading literary trends prevalent in the Ukrainian cultural space of the 20th century. It is shown that in the writer's translation practice, as well as in his literary practice, two periods can be conditionally distinguished: the first (from the beginning of his literary practice to imprisonment) and the second (after rehabilitation). The first period is marked mainly by translations

from Russian pre-Soviet and European literature. The second period is dominated by translations from Russian and other Soviet literature. It is highlighted that translations take an important, although not dominant, place in B. Antonenko-Davydovych's creative heritage, complementing him as a writer and linguist, as well as combining artistic, linguistic and cultural orientations and organically fitting into the general context of Ukrainian literature of the 20th century. It is emphasized that B. Antonenko-Davydovych's practice as a translator is not limited to purely literary practice, but acquires a broader cultural and historical significance, as it contributes to the codification of language norms and the formation of aesthetic criteria for literary translation. As a result, it is proven that the artist's translation work constitutes a significant stage in the development of Ukrainian translation studies and retains its significance in modern scientific discourse.

Key words: B. Antonenko-Davydovych, translation studies, translation practice, literary translation, translator.

Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 10.03.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 12.04.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026